

TRE KULTURER MED ET SMÆK

Børns livsduelighed, læring og erkendelse gennem et kulturprojekt

Tekst: **Felicia Bech Lillelund**
Lektor, Pædagoguddannelsen, UCN

Indledning

Livsduelige børn formår "at rejse sig op og møde verden igen – selvom de bliver løbet over ende af modgang, nederlag og tab" (Linder, 2015, s. 9). Robuste børn er børn, der er i stand til at skifte bane og gå nye veje. Denne artikels teoretiske afsæt er netop livsduelighedsbegrebet, men det er væsentligt at slå fast, at begrebet ikke skal forstås som en del af konkurrencestatens "robusthedsbølge", hvor det handler om at kunne holde til "ræset", så man ikke får stress eller på anden måde ligger staten til byrde. Tanken med livsduelighedsbegrebet her handler i højere grad om, hvordan pædagogerne helt essentielt opnår kompetencer til at understøtte en dannelse hos børn, der gør dem i stand til at tilegne sig kompetencer til at kunne navigere i livet med alle de aspekter, det indeholder. Når det drejer sig om livskompetence, handler det ikke bare om at kunne mestre noget, at kunne noget og have færdigheder i noget. At have livskompetence betyder at have myndighed i eget liv (Schultz Jørgensen, 2013).

Opbyggelsen af livskompetence involverer arbejde med æstetik og med det æstetiske formsprog i et interaktivt forhold med omgivelserne, hvor også de kulturelle formsprog og den virkelighed, som formsprogene udspiller sig i, udfoldes og udfordres (Hohr og Pedersen, 1989, s. 66). Selve processen hen imod opnåelsen af livskompetencer

bygger på det kvalitative forhold mellem menneske og verden, hvorigen- nem kundskaber erhverves. Det sker igennem brug af det menneskelige sans-, følelses-, forestillings- og fantasiliv – samtidig med at de bygger på "kollektive, æstetiske kulturformer" (Hohr og Pedersen, 1989, s. 88).

Den betydelige reduktion af de æstetiske fag i pædagoguddannelsen, der er sket gennem årene, skaber et behov for et større samspil med professionelle kunstnere og kulturinstitutioner. Det er i mødet med kunsten, at børnene sikres oplevelsens nærvær og "magi", og det er ved pædagogers og formidlers mellemkomst, at disse værdier fastholdes og bearbejdes, så de kan styrke børns livsduelighed, læring og erkendelse.

Der må "finde en interaktion sted mellem den lærende og lærermedlerne, de æstetiske formsprog, for at man kan tale om udvikling, socialisation og dannelse. Det betyder, at børn og unge må bringes i et interaktivt forhold til de kulturelle formsprog og den virkelighed, som formsprogene bruges til at forholde sig til" (Hohr og Pedersen, 1989, s. 66).

Derfor har vi igangsat udviklingsprojektet "Tre kulturer med ét smæk", hvor der sættes fokus på nye formidlingsformer og netværksdannelse imellem kulturinstitutioner og vidensinstitutioner med det mål at få børn til at deltage aktivt i kulturoplevelser med henblik på at styrke børnenes livsduelighed.

Der er tale om en samskabelsesproces imellem tre kulturer, hvor diversiteten imellem de tre kulturelle enheder

har været drivkraften i udviklingen af et netværksopbyggende fællesskab, idet kompetencer og foki fra alle de tre institutioner har bidraget til helheden, med deres forskellige fagligheder og traditionelle fokuseringer i arbejdet med børn.

Forud for projektgennemførelsen er der lavet en afdækning dels af hver deltagende institutions interesser og dels af de fælles interesser. På baggrund heraf er der opstillet fælles visioner og mål, og projektets indhold er hele tiden blevet afstemt mellem de involverede parter. Endelig har det været hensigten at skabe merværdi for

Uddrag af folkeskolens formål

Folkeskolens formål: §1. Folkeskolen skal (...) give eleverne kundskaber og færdigheder, der: forbereder dem til videre uddannelse og giver dem lyst til at lære mere, gør dem fortrolige med dansk kultur og historie (...) fremmer den enkelte elevs alsidige udvikling.

Stk. 2. Folkeskolen skal udvikle arbejdsmetoder og skabe rammer for oplevelse, fordybelse og virkelyst, så eleverne udvikler erkendelse og fantasi og får tillid til egne muligheder.

Foto: Viggo Steincke

såvel kulturinstitutioner som børnene og UCN – ud fra hver institutions eget perspektiv.

Som teoretisk ramme har vi i projektet ønsket at sætte fokus på at gøre børn mere livsduelige gennem æstetiske læreprocesser, hvor de netop er aktivt deltagende i kulturprojekter. Foreliggende artikel vil se nærmere på, hvad det er ved netop børns interaktive møde med kunst og kultur, der gør dem mere livsduelige.

Foto: Vendsyssel Kunstmuseum

Rammer og indhold

Helt konkret var *”Tre kulturer med ét smæk”* et samarbejde mellem Vendsyssel Teater, Vendsyssel Historiske

Museum, Vendsyssel Kunstmuseum, en børnehave, en 5. klasse, en musiker, en skuespiller og pædagoguddannelsen i Hjørring.

De pædagogstuderendes deltagelse har givet anledning til væsentlige læreprocesser for både undervisere på UCN og studerende, men i denne artikel er der ikke nærmere sat fokus på den del.

Børnene på skolen og i børnehaven skabte i løbet af to uger en forestilling, hvor de selv skrev stykket, selv komponerede musikken og selv skrev sangene i samarbejde med de to kunstnere.

På forhånd havde samarbejdspartnerne aftalt et fælles tema, ”telefonen”.

Foto: Felicia Bech Lillelund

Første led i den æstetiske læreproces var, at børnene besøgte Vendsyssel Historiske Museum og her blev præsenteret for telefonens udvikling. Herefter

gik turen til Vendsyssel Kunstmuseum, hvor de så værket ”Telesnak i en kornmark” af Poul Anker Bech.

På baggrund af disse to indtryk samlede og stimulerede kunstnerne Viggo Steincke (musiker) og Lars Ditlev Johansen (skuespiller) børnenes fantasi – og en forestilling blev skabt og opført på Vendsyssel Teater.

På nedenstående link kan man se sammenklip fra projektforløbet¹:

I 5. klasse var al undervisning suspenderet i de to projektuger, og de udvalgte børn fra børnehaven havde også alene fokus på projektet. Under hele forløbet var der meget stor opbakning fra både pædagerne, klasselæreren og ledelsen.

Pædagerne i børnehaven tog særligt udgangspunkt i læreplans-temaet ”Kulturelle udtryksformer og værdier”, men også de andre læreplansstemaer blev sat i spil. 5. classes lærer og skolepædagog fandt argumentation for deltagelse gennem folkeskolens formålsparagraf og diverse faglige mål.

¹ Link: <https://www.youtube.com/watch?v=u8mK2mFumqU>

Hvorfor overhovedet arbejde med kulturproduktion for at fremme livsdueligheden blandt børn?

Der er ingen tvivl om, at børnene undervejs og bagefter har givet udtryk for, at det projekt, de her deltog i, har haft betydning for dem. Da selve teaterstykket skulle skrives, blev der f.eks. anvendt begreber, som de var blevet præsenteret for på det historiske museum. Både børnehavebørn og skolebørn arbejdede med tolkning af maleriet i samarbejde med kunstmuseet. Efterfølgende tog både pædagoger og dansklæreren maleriet frem igen og talte videre om eventuelle tolkninger. Børnehavebørnene og skolebørnene opnåede på forskelligt niveau en faglig viden i forhold til det at skrive og komponere sange og fortælling. Endelig har de også opnået kompetencer til forskellige handlinger gennem tilegnelser af redskaber og teknik, f.eks. i forhold til det at stå på en scene og synge i en mikrofon.

Men når det kommer til, hvad børnene har erkendt gennem projektet, er resultaterne vanskeligere at beskrive, fordi vi ikke taler om kundskaber og færdigheder i absolut forstand. Det handler i virkeligheden mere om trivsel og følelser. Anne Linder ser netop det som grundlaget for at udvikle livsduelighed.

Linder (2015) har udviklet modellen "Tumlingen" til at beskrive den balance, der skal være mellem trivsel og læring for at opnå livsduelighed.

Linder er inde på, at hele fundamentet for læring er trivsel. Det er derfor vigtigt, at man i læreprocesser giver plads til tanker og følelser, hvis ikke man skal kunne væltes omkuld.

På samme måde som Linder her er inde på det, så er følelserne i de æstetiske læreprocesser også grundlaget for at opnå en erkendelse og læring (Hohr og Pedersen, 1989, s. 16).

Den didaktiske tilrettelæggelse i dette kulturprojekt tager afsæt i æstetiske læreprocesser og åbner netop op for, at trivslen gennem tanker og følelser finder nye veje og stier at gå ad. Som eksempel herpå kan nævnes:

Kunstnerne Viggo og Lars slog fra starten fast, at ALT kunne lade sig gøre. De brugte et citat fra Disney: "Hvis du kan drømme det, så gør det!" Det betød, at børnene turde kaste endog meget vilde ideer på banen. Sammen tog

Figur 1. "Tumlingen" (Linder, 2015, s. 175).

kunstnerne fat i børnenes tanker og ideer og gik ud ad fantasiens spor med sætningen "Ja ... og så kunne vi ...".

Kunstnerne tog her børnenes tanker og følelser alvorligt, så det netop kunne skabe grundlag for, at der kunne opnås en læring. Derudover var kunstnerne faktisk også med til at skabe grobund for, at børnene fik en erkendelse og måske den visdom, at det kan give noget at forholde sig åbent til omgivelserne og respektere sine egne følelser og tanker, fordi man på den måde lettere kan tage næste skridt i læreprocessen.

For eksempel digtede børnene i 5. klasse en sang med teksten Her var der ingen af kunstneren, der

"GUD, DER ER I HIMMEL,
ELSKER OSTEN
BLÅSKIMMEL."

bremset dem og bad dem om mere seriøsitet. Kunstnerne fastholdt en

forholdsvis stram ramme i forhold til deltagelse og opmærksomhed, men ikke i forhold til børnenes tanker og fantasier.

Hele den tilgang, kunstnerne her havde, består af væsentlige elementer for at udvikle livsduelighed ifølge Linder, fordi der netop bliver arbejdet med udgangspunkt i børnenes egne tanker og følelser, og fordi man på den måde støtter op om deres selvværd, så de f.eks. kan lære at stå på en scene og synge.

Undervejs i projektet blev der lavet en masse øvelser, som også understøttede børns fejl, så de faktisk havde mulighed for at erkende, at det ikke gør noget at fejle. Det er ret afgørende i forhold til at arbejde med æstetiske læreprocesser, at man tør eksperimentere – og dermed også tør kaste sig ud i projekter, der kan gå galt eller fejle, men det er også centralt, at man kan fejle, uden at man føler, at ens selvværd får et nederlag. Ifølge Anne Linder er det hele grundlaget for at kunne blive en "tumling" – at man trives, også gennem det at kunne fejle.

Helt konkret lavede Lars øvelser med børnene, hvor de skulle sige fjollede

ting eller bevæge sig på en yderst mærkværdig måde sammen med de andre børn. Hvis ét af børnene ved en fejl faldt eller kom til at bruge sin stemme på en overraskende måde, blev det ikke fremhævet som en fejl, men netop som en ny impuls til stykket. Viggo (musikeren) gik i sit arbejde forrest ved selv at fejle. Han eksperimenterede med forskellige musiklyde: "Nej, det duede ikke, hvad med den her lyd." På den måde åbnede han dørene for, at børnene ikke bare lige tog det første forslag, men at de eksperimenterede med forskellige ting, fejlede og udvalgte mere bevidst, både i forhold til deres faglige viden og i forhold til deres egne tanker og følelser.

Yderligere oplevede vi på forskellig vis, at nogle af børnene gennem deltagelse i denne produktion erkendte sig selv som værende "et skabende menneske". Det vil sandsynligvis have betydning for nogle af de handlinger,

de senere i deres liv vil foretage sig. For eksempel var der to piger fra 5. klasse, der startede med at melde sig mere eller mindre ud. "Vi er ikke sådan nogle kreative nogle." Pigerne ønskede ikke at deltage på scenen eller spille musik. Hvis de skulle være med i projektet, skulle det være bag scenen. Da en meget stor del af klassen, før projektet gik i gang, ønskede at arbejde bag scenen, blev de fleste mere eller mindre tvunget med på scenen – også de to pågældende piger. Pigerne blev sat i musikgruppen, og det accepterede de, fordi de blev lovet, at der ikke ville blive krævet mere af dem, end de kunne overskue, og at de kunne starte ud med at skrive de sange, der skulle indgå i stykket. Det endte faktisk med, at de to piger stod på scenen og sang solosang. Et af succeskriterierne var, at kunstnerne hele tiden tog små skidt sammen med børnene. Først skrev pigerne sangteksterne, så komponerede de i samarbejde med musikeren deres egen melodi, så de fik ejerskab til projektet. Det var tydeligt, at pigerne gennem processen fik mere og mere mod. Til sidst gav det ikke mening for dem, at andre skulle synge deres sang, så de måtte selv på scenen. Kunstnerne mødtes med børnene flere gange, men mellem disse møder arbejdede børnene også med deres lærer og pædagog på skolen, hvor de bearbejdede oplevelser, som de havde med kunstneren. Dette arbejde var nok medvirkende til, at pigerne følte sig

"PIGERNE HAR OGSÅ LÆRT NOGET OM SIG SELV SOM MENNESKER. DE HAR LÆRT, AT DE VED AT TAGE SMÅ SKRIDT FREMAD KAN OVERVINDE SELV RET STORE UDFORDRINGER."

bedre rustede til mødet med kunstnere og de udfordringer, de her fik.

De følte sig udfordret undervejs, men ikke mere, end de kunne magte. Det har også haft en betydning, at kunstneren havde en forventning om, at pigerne selvfølgelig sagtens kunne. Umiddelbart efter premieren sagde de erkendende:

"Det her har godt nok været fedt," mens de begge grinede.

Pigernes oplevelse er måske et meget godt eksempel på, at læring er mere end tilegnelse. Som Etemadi m.fl. udtrykker det, "hører dannelsesdimensionen med til en indholdsmæssig bestemmelse af forholdet mellem læring og erkendelse" (Etemadi et al., 2009, s. 7-8).

Pigerne har altså ikke kun lært at komponere en sang og at synge, men de har også lært noget om sig selv som mennesker. De har lært, at de ved at tage små skridt fremad kan overvinde selv ret store udfordringer. De har erkendt, at de kan stå på en scene og synge for et stort publikum. Noget, der i den grad kræver selvtillid.

Hvis man som pædagog ikke har fokus på børnenes erkendelse, men kun fokuserer på børns læring, så kan man være bange for, at børnene "dør på det åndelige plan", som Finn Thorbjørn Hansen

udtrykker det (Hansen, 2009, s. 32).

Modellen nedenfor kan ses i forlængelse både af de æstetiske læreprocesser og af Anne Linders model "Tumlingen", da den belyser den dobbelthed, man netop kan stå over for i en dannelsesproces.

Børnehavebørnernes og skolebørnernes dannelse består altså både af en *viden* og en *visdom*. Man kan bruge visdommen til at give sin viden perspektiv. Begge sider er ifølge Bollnow (1976) væsentlige for vores liv som mennesker.

I projektet "Tre kulturer med ét smæk" er der flere eksempler på, at børnene opnåede både viden og visdom. Helt konkret opnåede de viden om, hvordan man kan skabe en forestilling gennem tilegnelse af diverse redskaber, teknikker og fakta, og de fik muligvis en visdom, da de – som det skete i 5. klasse – gennem mødet med maleriet "Telesnak i en kornmark" talte om "livet efter døden". Børnehavebørnene tænkte på, om man mon kunne ringe til Gud. De blev påvirkede og begyndte at forholde sig til nogle af livets store spørgsmål. 5. klasse forholdt sig f.eks. også til, om mobiltelefonen ville kunne fortælle, hvem man er som menneske. Her gav projektet altså anledning til nogle refleksioner og tanker, der kan give børnene livsvisdom og gøre dem til livsduelige mennesker. Livsvisdom er måske noget af det, kunsten særligt kan bibringe os mennesker. Det, at børnene

overhovedet tænker på den måde, er meget centralt og i virkeligheden hele intentionen med forløbet. Det er netop i det sanselige møde med materialet, at børnene sammen med pædagoger og kunstnere begynder at kunne opnå erkendelse.

Vi i den pædagogiske verden har en særlig opgave. En opgave, hvor der netop også fokuseres på "det egentlige selv", hvor vi ikke kan have en bestemt intention om at påvirke med noget bestemt, men netop have en tro på, at dannelsen af "det egentlige selv" med et udtryk fra Nicklas Luhmann er "emergent autopoietisk". Det betyder, at man dannes af pludseligt opståede ting. Man kan altså ikke forudse eller planlægge en undervisning eller en kulturproduktion helt minutiøst og sige, hvad der kommer ud af den. Det er lidt ligesom med livet selv – man kan ikke altid vide, hvad livet bringer, men det kræver viden og visdom at leve det godt.

Så kan man som pædagog spørge sig selv, om man overhovedet skal beskæftige sig med noget, man ikke kan arbejde med bevidst? Det handler om at vække en "inderlighed" hos børnene, ville Bollnow svare på det spørgsmål (Bollnow, 1976, s. 46). Uden at det bliver for terapeutisk, må det altså handle om, at pædagoger skal være med til at vække den indre motivation og de indre værdier. – Og det er måske netop det, der er sket med mange af børnene i

projektet "Tre kulturer med ét smæk", når man ser deres optagethed og begejstring. Som en del af det at vække børns inderlighed er det selvfølgelig heller ikke uvæsentligt, at kunstnerne og pædagogerne, som børnene spejlede sig i, selv gik ind i det med en inderlighed og indre motivation. Skolepædagogen, der deltog i projektet skrev i sin evaluering:

"HER KNAK FEM MÅNEDER EFTER PROJEKTETS AFSLUTNING BLIVER JEG STADIG GLAD VED TANKEN OM TEATERPROJEKTET, SOM STÅR FOR MIG SOM EN AF MINE ALLERBEDSTE ARBEJDSMÆSSIGE OPLEVELSER – OG JEG HAR ALTSÅ VÆRET PÆDAGOG I SNART 15 ÅR!"

Modellen kan belyse den dobbelthed man netop kan stå overfor i en dannelsesproces.

Figur 2. Dannethed og dannelse. Inspireret af Bollnow (1976).

Foto: Viggo Steenke

Diskussion og konklusion

Samlet set kan man forstå det sådan, at man lærer for at "vide noget og kunne noget, som vi skal bruge til noget" (Etemadi et al., 2009, s. 16). Her er der altså jf. figur 2 tale om et viden-målrationaler, som ligger i forlængelse af Forenklede fælles mål i folkeskolen og Læreplanerne i børnehaverne. I projektet "Tre kulturer med ét smæk" er der derudover også arbejdet ud fra et visdom-værdi-rationaler, ved at man har givet plads til erkendelser gennem æstetiske læreprocesser. Disse læreprocesser er nærmere knyttet sig til "det egentlige selv" og det at være et livsdueligt menneske. Her er det altså i

høj grad pædagogens rolle at åbne døre og vække børnenes inderlighed, ved netop at respektere deres tanker og følelser. Her bliver der tale om et kvalitativt forhold mellem mennesker, hvilket Høhr (1989) peger på som grundlag for æstetiske læreprocesser. Det har endvidere været tydeligt i projektet, at en forholdsvis stram ramme omkring deltagelse og opmærksomhed har været afgørende for netop at kunne skabe de trygge rammer, der er så nødvendige, for at børn tør fejle gennem eksperimenter.

Hele processen har skabt merværdi såvel hos børnene selv som hos de studerende og i Hjørring som by. Et halvt år efter projektets afslutning

åbnede Hjørring dørene for et helt nyt Vendsyssel Teater. I den forbindelse blev børnene bedt om at optræde med dele af deres forestilling til den store åbningsceremoni.

"Det har været stort endnu engang at være med, men vi bliver jo også kaldt den kreative klasse," sagde én af pigerne, efter at de havde optrådt.

I foråret 2017 har Hjørring Kommune valgt at sætte fokus på de æstetiske læreprocesser i alle dagtilbud, og kommunen deltager i et landsdækkende projekt "KULT", der netop også tager afsæt i børns interaktive møde med kunst og kultur. "KULT" er et samarbejde mellem UCN, UCSJ, UCL og

Kulturprinsen i Viborg, og det danner rammer for, at pædagogerne gennem kurser og sparring bliver inspireret til at arbejde videre ude i institutionerne.

Endelig arbejdes der på at lave en tilbagevendende kulturel markedsdag for pædagoger i Hjørring Kommune, hvor der er mulighed for kulturel inspiration og for at skabe netværk. På dagen kommer bl.a. pædagogstuderende med inspiration til mulige didaktikforløb omkring kunst og kultur, og kommunens kulturinstitutioner laver oplæg omkring deres program i denne kommende sæson.

Alle disse aktiviteter kan forhåbentligt få endnu flere børn til at lære, erkende og få livsduelighed gennem interaktive møder med kunst og kultur.

Litteraturliste

- Bollnow, O.F. (1976): Eksistensfilosofi og pedagogikk. Oslo: Chr. Ejlers Forlag.
- Etemadi, M., Wiberg, M., Paulsen, M. & Klausen, S.H. (red.) (2009): Læring og erkendelse, side 7-21. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Gustavsson, B. (2003): Vidensfilosofi. Aarhus: Klim.
- Hansen, F.T. (2009): At stå i det åbne. København: Hans Reitzels Forlag.
- Høhr, H. & Pedersen, K. (1989): København: Dansklærerforeningen.
- Linder, A. (red.) (2015): Livsduelighedens pædagogik. Frederikshavn: Dafolo.
- Jørgensen, P.S. (2013): Karakterdannelse er det oversete skoleprojekt. Kronik i Politiken 03.09.2013.

At have livskompetence betyder
at have myndighed i eget liv.

Schultz Jørgensen, 2013